

REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA

***DIE HOOGSTE HOF VAN APPÈL
VAN SUID-AFRIKA***

Saaknommer: 536/96

In die saak tussen :

**NEDERDUITSE GEREFORMEERDE KERK
IN AFRIKA (OVS)**

Eerste Appellant

**NEDERDUITSE GEREFORMEERDE KERK
IN AFRIKA (PHORORO)**

Tweede Appellant

- en -

**VERENIGENDE GEREFORMEERDE KERK
IN SUIDER-AFRIKA**

Respondent

Coram: Hefer, Vivier, Harms, Zulman et Streicher ARR.

Verhoor: 6 November 1998

Gelewer: 27 November 1998

UITSpraak

VIVIER AR

VIVIER AR:

Die algemene sinode van die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Afrika ("die NGKA") het by sy gewone vergadering van Julie 1991 besluit om "struktureel" met die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk in Suid-Afrika ("die NGSK") te verenig ("die kerkvereniging"). By dieselfde vergadering is vooraf ingrypende wysigings van sy grondwet ("die kerkorde") aangebring wat verband gehou het met die besluit tot kerkvereniging. Daarna, op 14 April 1994, is 'n stigtingsinode met verteenwoordigers van die NGSK gehou waar 'n nuwe kerk, die Verenigende Gereformeerde Kerk in Suider-Afrika ("die VGK") gestig en sy grondwet goedgekeur is. Verskeie gemeentes van die NGKA in die Vrystaat ("die NGKA-OVS") en Noordkaap hoofsaaklik ("die NGKA-Phororo") was van meet af nie gediend met die kerkvereniging en die wysigings van die kerkorde wat dit voorafgegaan het nie. Hulle het die

houding ingeneem dat die wysiging van die kerkorde sowel as die kerkvereniging ongeldig was en nie hulle bestaan as gemeentes van die NGKA geraak het nie. Uiteindelik was ongeveer 100 NGKA gemeentes (76 gemeentes in die Vrystaat en 26 gemeentes in die gebied van Phororo) nie bereid om die kerkvereniging te aanvaar nie. Verskeie pogings om die geskille op te los, het nie geslaag nie en die streeksinode van die NGKA-OVS het inderdaad voortgegaan om 'n vergadering op 27 September 1995 te hou.

Daarna het die VGK op 26 Februarie 1996 'n aansoek gebring in die Oranje-Vrystaatse Provinsiale Afdeling vir 'n verklarende bevel dat die NGKA en die NGSK op 14 April 1994 regsgeldig verenig het om die VGK te vorm; dat die NGKA gevolglik nie meer bestaan nie; dat "alle regte, voorregte, eiendomme, bates en laste van die regspersone van die NGKA oorgedra is na die ooreenstemmende regspersone van die VGK" en dat die

streeksinode NGKA-OVS wat op 27 September 1995 vergader het, oor geen regsbevoegdheid beskik het om enige regsgeldige handeling namens die voormalige NGKA in die Vrystaat te verrig het nie. Die hofaansoek was aanvanklik gerig teen 161 respondente synde die individue en gemeentes wat betrokke was by die streeksinodesitting van 27 September 1995. Nadat 'n tussentydse interdik toegestaan is wat nie tans ter sake is nie, is die NGKA-OVS en NGKA-Phororo op hulle versoek as verdere respondente gevoeg. Uiteindelik was hierdie twee respondente die enigste wat die aansoek teengestaan het. Die Hof *a quo* (Van Coller R) het die aansoek met koste toegestaan en aan die betrokke twee respondente verlof verleen om teen sy uitspraak en bevel na hierdie Hof te appelleer.

Dit is ter aanvang nodig om kortliks te verwys na die gebeure wat die algemene sinode van die NGKA se besluite op sy sitting van Julie 1991 voorafgegaan het. Die NGKA is op 7 Mei 1963 gestig na die vereniging

van die NG Bantoekekerk in Suid-Afrika met die NG Sendingkerke in die Oranje-Vrystaat, Transvaal en Natal. Soos blyk uit die stukke voor ons, het die vier kerke se gemeentes, ringe en sinodes (laasgenoemde as streeksinodes) bly voortbestaan sonder enige oordrag van bates. Hierdie kerkvereniging was dus, soos later sal blyk, wesenlik verskillend van die kerkvereniging wat in die huidige saak ter sprake is. In 1975 het die algemene sinode van die NGKA besluit om hom te beywer vir eenwording met die ander drie lede van NG Kerkfamilie naamlik die NG Kerk, die Reformed Church in Africa en die NGSK. Hierdie besluit is daarna telkens herbevestig. Gedurende 1987 het die sinodes van die NGKA en NGSK 'n gesamentlike gesprekskommissie ("die GSK"), waarop albei verteenwoordig was, gestig met die oog op die vereniging van slegs hierdie twee kerke. In sy verslag wys die GSK daarop dat die vereniging van dié twee kerke as 'n begin beskou moet word en dat die uiteindelijke doelwit van beide kerke

die eenwording van al die NG Kerke is. Die GSK het ook aanbeveel dat die algemene sinode van die NGKA 'n verdere belydenisskrif, naamlik die Belydenis van Belhar, wat reeds deel gevorm het van die belydenisskrifte van die NGSK, aanvaar. Hiervoor was 'n wysiging van art 36.1 van die NGKA se kerkorde nodig, soos ek later sal aantoon. Tydens 'n buitengewone vergadering van die algemene sinode van die NGKA gedurende 1990 is daar toe gepoog om eenwording met die NGSK te bewerkstellig maar die poging is laat vaar toe dit blyk dat dit nodig was om eers die kerkorde te wysig. Dit is gedoen by die algemene sinodesitting in Julie 1991.

By hierdie sinodesitting is art 36.1 en 36.2 van die kerkorde eers eenparig gewysig ten einde die algemene sinode te magtig om op sy eie, en met 'n twee-derde meerderheid, die belydenis van die NGKA te verander.

Art 36.1 en 36.2 het voorheen as volg gelui :

“36.1 Die wysiging van die belydenis van die kerk kan alleen geskied met twee-derde meerderheid en nadat elke streeksinode afsonderlik, met ’n twee-derde meerderheid ten gunste daarvan besluit het; en nadat alle kerke van Nederduitse Gereformeerde Kerkverband geraadpleeg is.

36.2 Met uitsondering van die belydenis (Art 1) mag die Algemene Sinode die kerkorde wysig of aanvul met ’n twee-derde meerderheidstem.”

Soos gewysig, het art 36.1 en 36.2 as volg bepaal:

“36.1 Die wysiging en uitbreiding van die belydenis van die Kerk kan alleen geskied met twee-derde meerderheid deur die Algemene Sinode.

Enige besware van lidmate, Ring of Streeksinodes teen sodanige wysigings of uitbreidings mag by wyse van Gravamina (beswaarskrifte) en/of memoranda aan die volgende vergadering van die Algemene Sinode voorgelê word vir oorweging.

36.2 Die Algemene Sinode mag die Kerkorde wysig of aanvul met 'n twee-derde meerderheid."

Die algemene sinode het verder eenparig besluit om 'n nuwe artikel, genummer art 61, in die kerkorde in te voeg wat, volgens die notule, as volg lees :

"61 Die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Afrika mag te enige tyd met 'n twee-derde meerderheidsbesluit van die Algemene Sinode met een of meer van die kerke wat in Art 2 genoem word struktureel verenig. Wanneer die NGKA sou besluit om met 'n ander kerk of kerke te verenig moet die besluit deur die Algemene Sinode met 'n twee-derde meerderheidstem sowel as twee-derde meerderheidstem van die streeksinodes geneem word. Wanneer sodanige besluit geneem is, hou die kerk op om as NGKA te bestaan, en gaan op in die nuwe kerk. Alle regte, voorregte, eiendomme, bates en laste van die regspersone van die NGKA word daarmee oorgedra aan die ooreenstemmende regspersone van die verenigde kerk wat uit die vereniging ontstaan."

Aangesien die NGSK een van die kerke is wat in art 2 genoem word, het die wysiging beteken dat 'n twee-derde meerderheidsbesluit van die algemene sinode alleen voldoende was vir kerkvereniging en die stigting van 'n nuwe kerk.

Voorts het die algemene sinode art 1.1 van die kerkorde gewysig deur die Belhar Belydenis by die belydenisskrifte te voeg en daarna die volgende besluit geneem:

“1.1.34 Die Sinode besluit dat wanneer hy in uitvoering van sy besluit om struktureel met die NGSK in SA te verenig wettiglik saam met die verteenwoordigers van die NGSK tot 'n stigtingsinode gekonstitueer is, die Algemene Sinode van die NGKA kragtens art 61 van sy Kerkorde as regspersoon sal ophou om te bestaan en te ontbind, en dra al sy regte, voorregte, eiendomme, bates, laste en verpligtinge, niks uitgesonder nie, oor aan die Algemene Sinode van die verenigde kerk wat uit die vereniging van die NGKA en

NGSK in SA ontstaan.”

Volgens hierdie besluit ontbind die algemene sinode en dra sy bates ens aan die algemene sinode van die nuwe kerk oor op die tydstip wanneer die stigtingsinode wettiglik gekonstitueer is. Die algemene sinode was klaarblyklik van mening dat hy nie by magte was om soortgelyke ontbindingsbesluite ten opsigte van streeksinodes, ringe en kerkrade te neem nie, of anders gestel, dat sy ontbindingsbesluit nie daardie liggame kon bind nie. Daarom is drie verdere besluite geneem ten opsigte van die streeksinodes, ringe en kerkrade. In besluite 1.1.35 en 1.1.36 word aan die streeksinodes en ringe onderskeidelik opgedra om self ontbindingsbesluite soortgelyk aan dié van die algemene sinode te neem. In besluit 1.1.37 word aan alle gemeentes opgedra om self stappe te neem vir die voortsetting van die gemeente “as regspersoon met ’n nuwe identiteit”. Geen sodanige

ontbindingsbesluite of stappe is ooit deur die streeksinodes van die NGKA-OVS of NGKA-Phororo of enige van die 102 gemeentes waarna hierbo verwys is, geneem nie.

Soos ek reeds gemeld het, het die algemene sinodes van die NGKA en die NGSK op 14 April 1994 'n gesamentlike stigtingsinode gehou. Volgens die betoog namens die VGK het die konstituering van die vergadering die laaste twee sinne van art 61 in werking gestel en is 'n nuwe kerk, die VGK, gestig.

Die eerste vraag wat ontstaan is of die NGKA se algemene sinode by magte was om art 61, wat o a aan hom die bevoegdheid verleen het om 'n nuwe kerk te stig met die oordrag van alle bates van die NGKA se regspersone aan die nuwe kerk, in die kerkorde te voeg. By die oorweging van hierdie vraag moet nie uit die oog verloor word nie dat art 61 nie aan die algemene sinode die bevoegdheid verleen om sonder meer te ontbind

nie. Die bevoegdheid in art 61 is om te besluit om te verenig met 'n ander kerk en wanneer die besluit geneem is, hou die NGKA op om te bestaan. Ingevolge die artikel volg ontbinding outomaties op die besluit om te verenig en is dit insidenteel tot die besluit om te verenig.

Namens die VGK is betoog dat die algemene sinode wel by magte was om art 61 in te voeg uit hoofde van die wysigingsbevoegdheid wat aan hom verleen is in art 36 van die kerkorde soos dit gelees het voor en na die wysiging van laasgemelde artikel. Daar is verder betoog dat volgens 'n juiste uitleg van die kerkorde die algemene sinode in elk geval, selfs sonder art 61, die inherente of stilswygende bevoegdheid gehad het om sy gemelde besluit tot kerkvereniging te neem.

Omdat art 36 in sy konteks gelees moet word, is dit gerieflik om die twee betoë grotendeels saam te behandel. Eerstens wys ek daarop dat ons howe al meermale beslis het dat die NG Kerke vrywillige of

onderlinge verenigings is waarvan die lede kontraktueel gebind word deur die betrokke kerkordes. Sien *De Vos v Die Ringskommissie van die Ring van die NG Kerk, Bloemfontein, and Another* 1952 (2) SA 83 (0) op 93 F-H en die sake daar aangehaal; *Theron en Andere v Ring van Wellington van die NG Sendingkerk in Suid-Afrika en Andere* 1976 (2) SA 1 (A) en *Du Preez en Andere v Nederduitse Gereformeerde Gemeente, De Deur* 1994 (2) SA 191 (WPA) op 194. (In 'n ongepubliseerde proefskrif van Pienaar, *Die Gemeenregtelike Regspersoon in die Suid-Afrikaanse Privaatreg*, op 299 word die standpunt ingeneem dat lede nie kontraktueel nie maar ingevolge wat genoem word interne verbandsreg gebonde is. Dit kom vir huidige doeleindes op dieselfde neer.) Dit is ook nie nodig om te beslis of die NGKA 'n regspersoon is of nie aangesien dit nie die vertolking van die kerkorde raak nie (cf die *De Vos*-saak, *supra*, op 93 H, en *Wilken v Brebner and Others* 1935 AD 176 op 180 en 188). Soos

ek later sal aantoon, is die plaaslike gemeentes van die NGKA wel regspersone.

Die eksemplaar van die kerkorde wat voor ons geplaas is, bevat die artikels van die algemene sinode van die NGKA sowel as die bepalings en reglemente van die streeksinode van die NGKA-OVS. Beide is bindend op die lede van die NGKA-OVS. Die advokate het ons meegedeel dat die bepalings en reglemente wesenlik dieselfde is as dié van die NGKA-Phororo.

Vir 'n behoorlike uitleg van die kerkorde is dit nodig om die woorde daarvan te oorweeg met inagneming van die aard en opset van die kerkorde, en ook na die samehang van die woorde in die kerkorde as geheel (*Swart en 'n Ander v Cape Fabrix (Pty) Ltd* 1979 (1) SA 195 (A) op 202 C). Die sg breë kontekstuele agtergrond sluit ook in wat genoem word die matriks van feite waarin die kerkorde geset is. **Lord Wilberforce** het

dit as volg gestel in *Prenn v Simmonds* [1971] 3 All ER 237 (HL) (op

239 j) :

“The time has long passed when agreements, even those under seal, were isolated from the matrix of facts in which they were set and interpreted purely on internal linguistic considerations ... We must enquire beyond the language and see what the circumstances were with reference to which the words were used, and the object, appearing from those circumstances, which the person using them had in view.”

Later in the uitspraak het **Lord Wilberforce** die volgende beperking

geplaas op die bewysmateriaal wat gebruik kan word (op 241 f-g) :

“In my opinion, then, evidence of negotiations, or of the parties’ intentions, ... ought not to be received, and evidence should be restricted to evidence of the factual background known to the parties at or before the date of the contract, including evidence of the ‘genesis’ and objectively the ‘aim’ of the transaction.”

Hierdie beperking word ook in die uitsprake van ons howe erken. In

Delmas Milling Co Ltd v Du Plessis 1955 (3) SA 447 (A) op 454 G het

Schreiner AR toelaatbare omstandighedsgetuienis beskryf as

“matters that were probably present to the minds
of the parties when they contracted (but not
actual negotiations and similar statements).”

Sien ook *Cinema City (Pty) Ltd v Morgenstern Family Estates (Pty) Ltd
and Others* 1980 (1) SA 796 (A) op 803 G - 805 H.

Wat betref die breë kontekstuele agtergrond waarteen die kerkorde
vertolk moet word, is die belangrikste feit sekerlik, soos blyk uit die
beëdigde verklaring van Prof Strauss, dat dit voorsiening maak vir 'n
gereformeerde of presbiteriale stelsel van kerkregering. Dit is in
teenstelling met ander stelsels van kerkregering soos die Roomse, die
episkopale of die kollegialistiese stelsels van kerkregering. (Geldenhuys,
*Die regsposisie van die Kerkraad, Ring en Sinode soos toegepas in die
Gefedereerde Ned Ger Kerke in Suid-Afrika* 25-34; Kleynhans,
Gereformeerde Kerkreg, Vol 1 64-90 en Pienaar, op cit 255-267). Al

drie hierdie skrywers noem as een van die hoofkenmerke van die gereformeerde stelsel dat elke plaaslike gemeente die sigbare openbaring en organisasie van die kerk en dus op sigself volledig kerk is. Die plaaslike gelowiges self vorm die kerk en daarom is die gereformeerde kerk uit sy aard 'n belydenis-kerk (Geldenuys *op cit* 33). Kerkverband tussen kerke wat nie dieselfde belydenis het nie of wat dieselfde belydenisskrifte verskillend vertolk en kerkregtelik verskillend georganiseer is, is nie moontlik nie, aangesien eenheid in belydenis die samebindende faktor by kerkverband is (Pienaar *op cit* 268-269). Alhoewel kerkverband met ander gemeentes noodsaaklik is, kan 'n losstaande gemeente nie verhinder word om hom 'n gereformeerde gemeente te noem nie. (Pienaar *op cit* 269, Geldenuys *op cit* 142-146, Kleynhans, *op cit* vol 3 op 8).

Meerdere vergaderings nl die ringe, streeksinodes en algemene sinodes is, soos ek later sal aantoon, tydelik van aard en raak nie die selfstandigheid

van die plaaslike gemeente of kerk nie.

Dat die NGKA die verband of verbintenis tussen afsonderlike plaaslike gemeentes is, blyk duidelik uit art 3.1 van die kerkorde wat soos volg lui :

“3.1 Die Nederduitse Gereformeerde kerk in Afrika is die verband van alle plaaslike gemeentes wat bogenoemde belydenis en hierdie kerkorde aanvaar en wat in die toekoms deur die kerkverband as gemeentes erken word.”

Die belydenis waarna hier verwys word, word uiteengesit in art 1, wat voor die sitting van die algemene sinode in Julie 1991 soos volg gelees het:

“Artikel I

Die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Afrika is gebou op die fondament Jesus Christus, gegrond op die Bybel, die heilige en onfeilbare Woord van God. Die leer wat die kerk in ooreenstemming met Gods Woord bely, staan uitgedruk in :

1.1 Die Formuliere van Enigheid soos vasgestel op die Sinode van Dordrecht in 1618-1619, naamlik

die Nederlandse Geloofsbelydenis, die Heidelbergse Kategismus, die vyf Dordtse Leerreëls en

- 1.2 Die ekumeniese belydenisse, naamlik die Apostoliese Geloofsbelydenis, die Belydenis van Nicea en die Belydenis van Athanasius.”

Die woorde “en die Belhar Belydenis” is, soos reeds gemeld, deur die algemene sinode by sy sitting gedurende Julie 1991 ingevoeg aan die einde van art 1.1.

Volgens die woordomskrywing in hoofstuk 4 van die kerkorde is ’n gemeente “die kerk van Christus op ’n bepaalde plek” en bestaan dit uit gemeentede en ampsdraers. “Kerk” word omskryf as die vergadering van gelowiges wat, hoewel oor die hele wêreld versprei, tot openbaring kom in die plaaslike gemeentes. In die woordomskrywing word bygevoeg dat die verskillende plaaslike gemeentes verplig is om met mekaar in kerkverband te tree.

Ons howe het tot dusver gemeentes van verskillende denominasies konsekwent as regspersone beskou. Uit die kerkorde is dit duidelik dat dit ook die geval is met elke plaaslike gemeente van die NGKA. As regspersoon is die gemeente die wettige eienaar van sy goedere, eiendomme en fondse. (*Venter en Andere v Den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Bethulie* 1879 OVS 4 op 6; *Prinsloo and Others v Ned. Herv. of Geref Church* 1889 SAR 220; *Peach and Co v The Jewish Congregation of Johannesburg* 1894 SAR 345; *Dutch Reformed Church, Van Wijk's Vlei v Registrar of Deeds* 1918 CPD 375 op 377-8 en *Ex parte Johannesburg Congregation of the Apostolic Church* 1968 (3) SA 377 (W).)

Art 17 van die kerkorde maak voorsiening vir vier organe of vergaderings van die NGKA naamlik die kerkraad, ring, streeksinode en algemene sinode. Aan hierdie vergaderings word, volgens art 18, maar

onderhewig aan bepaling 78, die opsig oor, die regering van en die tug in die kerk toevertrou. Volgens art 20 word die opsig en tug oor die gemeente en die regering daarvan aan die kerkraad soos saamgestel uit leraars of evangeliste, ouderlinge en diakens toevertrou. Die kerkraad is die bestuursorgaan van die plaaslike gemeente, dit verteenwoordig die plaaslike gemeente en neem besluite namens die gemeente. Dit dien reeds as die eerste vorm van kerkverband (Kleynhans *op cit* vol 3 op 42). Bepaling 78 van die kerkorde lees as volg :

“Bepaling 78

Die kerklike vergaderinge bepaal hulle werksaamhede binne die grense van hulle bevoegdheid, sodat hulle niks behandel wat uitsluitlik tot die bevoegdheid van 'n ander kerkvergadering behoort nie.”

Hierdie bepaling het sy oorsprong in art 30 van die Dordtse Leerreëls van 1618-1619 van die Gereformeerde Kerke in Nederland na die

hervorming, wat as volg gelees het :

“In meerdere vergaderingen zal men niet handelen, dan hetgeen dat in mindere niet heeft afgehandeld kunnen worden, of dat tot de kerken der meerdere vergadering in het gemeen behoort.”

Bepaling 78 erken dus die selfstandigheid van die kerkraad deur aan die ander kerkvergaderings 'n beperking op te lê ten einde te verhinder dat hulle hul met sake wat van plaaslike aard is, en aan die kerkraad toevertrou is, bemoei. Die kerkraad het dus eksklusiewe seggenskap oor die vele sake wat die kerkorde aan hom opdra. Een daarvan is om namens die gemeente met laasgenoemde se eiendomme te handel.

Die regering oor die geheel van saamverbonde kerke of gemeentes word aan die meerdere vergaderings toevertrou. Gemeentes word deur die streeksinodes in ringe gegroepeer. Die ring word saamgestel uit alle leraars van gemeentes binne die ring se gebied en een ouderling of evangelis

of diaken uit elke gemeente. In die gemeentes waar meer as een leraar is, dien een ouderling of evangelis of diaken per leraar op die ring. Tot die werksaamhede van die ring behoort o a die stigting en ontbinding van gemeentes (art 25.4). Die streeksinode word saamgestel uit alle leraars binne sy gebied, saam met een ouderling ens soos die geval is met die ring. Voorsiening word ook gemaak vir ander persone om in adviserende hoedanigheid sitting te hê op die streeksinode. Art 30 bepaal dat die streeksinode volle seggenskap oor sy eiendomme, finansies en werksaamhede behou wat hy “voor vereniging gehad het of daarna verwerf behalwe die wat volgens hierdie kerkorde aan die Algemene Sinode oorgedra is of sal word ...” Die “vereniging” waarna verwys word, is die vereniging op 7 Mei 1963 soos hierbo gemeld. Art 29 omskryf die taak en bevoegdhede van die streeksinode en hiertoe behoort, volgens art 29.2 “die behartiging van alles wat die plaaslike kerke in die gebied in gemeen het,

met uitsondering van die sake wat by die Algemene Sinode tuishoort”.

Die algemene sinode word saamgestel uit vier lede van elke streeksinode en een leraar plus een ouderling of evangelis of diaken uit elke ring binne die gebied van die samestellende streeksinodes. Daarbenewens word sitting in ’n adviserende hoedanigheid verleen aan een verteenwoordiger elk van die ander drie kerke in die N G Kerkfamilie en sekere ander persone (art 32).

Uit bogemelde bepalings blyk dit dat terwyl alle gemeentes direk verteenwoordig is op die ringe en streeksinode, slegs sommige gemeentes indirek deur die ringe en streeksinodes waaronder hulle sorteer op die algemene sinode verteenwoordig word. Geen gemeente het ’n direkte verkose verteenwoordiger by die algemene sinode nie. Die algemene sinode is verder, anders as die kerkraad, bloot tydelik van aard en is geen permanente bestuursliggaam nie. Sy bevoegdheid eindig met die

uiteengaan van die vergadering. Die algemene sinode is nie by magte om 'n besluit te neem in stryd met die kerkorde nie. (Geldenhuys *op cit* 251-252, Pienaar *op cit* 295.) Tussen sinodesitting handel kommissies met omskrewe funksies. Die motief agter die besluit, hoe lofwaardig ook al, is irrelevant. Die volgende *dictum* van hierdie Hof in die saak van *Minister of the Interior and Another v Harris and Others* 1952 (4) SA 769 (A) op 793 A-B geld ook vir die algemene sinode :

“If an Act is beyond the competence of a legislative body, its motives are irrelevant, whether they be ethical, legal or political.”

Die algemene sinode is verder nie by magte om 'n bepaling in die kerkorde te wysig ten einde 'n doel te bereik wat buite sy magte is nie. In *Collins v Minister of the Interior and Another* 1957 (1) SA 552 (A) het **Schreiner AR** op 574 die volgende in hierdie verband gesê (op 574 E-F) :

“In general the parts of a scheme take their character

from the whole. A scheme to defraud is an obvious example. Another is a scheme to get round a legislative obstacle.”

Art 34 van die kerkorde omskryf die werksaamhede en bevoegdhede van die algemene sinode. Daaronder val onder andere die behartiging van die ekumeniese belange van die kerk (art 34.1); die administrasie van en beskikking oor eie fondse en eiendomme (art 34.2); die bepaling van die beleid wat gevolg moet word in verband met die werksaamhede wat deur die streeksinodes behartig word (art 34.3); die behandeling van alle sake wat deur die streeksinodes na hom verwys is en die beslissing oor tugsake wat die leer van die kerk raak (art 34.4). Art 34(5) sluit die volgende in onder die algemene sinode se werksaamhede :

“34.5 die aanwysing van die Bybelvertaling(s) wat amptelik gebruik moet word, die vasstelling en vertaling van die belydenisskrifte van die kerk, die kerkorde, die liturgiese formuliere en gebruike, die sangbundel en die orde van die erediens.”

Ek behandel later die juiste betekenis van hierdie sub-artikel.

Teen hierdie agtergrond kan die wysigings van die kerkorde deur, en die besluite van die 1991 algemene sinode nou oorweeg word. Eerstens is daar art 36. Voor die wysiging het art 36 van die kerkorde bepaal dat die algemene sinode, met die uitsondering van die belydenis, die kerkorde kon wysig of aanvul met 'n twee-derde meerderheidstem. Vir die wysiging van die belydenis moes, soos ek reeds gesê het, elke streeksinode ook afsonderlik met 'n twee-derde meerderheid ten gunste daarvan besluit.

Die beginsel wat hier gestel was, was dat elke gemeente van die kerk, deur sy verteenwoordigers in die streeksinode, inspraak in 'n moontlike wysiging van die belydenis moes hê. Ten opsigte van die belydenis, wat deur Kleynhans, *op cit* vol 3 op 154 as die grondslag en beleid van die kerk by uitnemendheid, beskryf word, was daar dus 'n beperking met betrekking tot die bevoegdheid van die algemene sinode in die kerkorde

ingebou. Na my mening was die belydenis verskans in art 36 en die algemene sinode was nie by magte om die verskansing te omseil deur 'n eensydige wysiging van art 36 nie.

Wat betref die reg van die algemene sinode om ingevolge art 36.2 wysigings in die kerkorde aan te bring, moet verder gelet word op die algemene beginsel wat **Lord Tomlin** in *Hole v Garnsey* 1930 AC 472 (HL) op 500 gestel het dat die bevoegdheid van 'n vrywillige vereniging om sy grondwet te wysig, beperk moet word tot wysigings wat redelikerwys geag kan word binne die beskouing en bedoeling van die partye was tydens die sluiting van die kontrak, inagnemend die aard en al die omstandighede van die kontrak. In *Swanepoel v OVS Nederduitse Gereformeerde Kerk* 1949 (4) SA 919 (O) het **De Beer RP** met goedkeuring na hierdie beginsel verwys maar in 'n vroeëre beslissing, waarna nie in die *Swanepoel*-saak verwys is nie, *Fairham v Cape Town*

Mutual Aid Fund 1949 (1) SA 925 (C), was **Ogilvie Thompson Wnd R**

nie bereid om die beginsel deur **Lord Tomlin** gestel, sonder kwalifikasie te aanvaar nie. Op 928 het die geleerde regter gesê dat die beginsel oorweeg moet word saam met 'n ander beginsel naamlik dat die hof normaalweg nie sal inmeng met dit wat te goeie trou gedoen word tot voordeel van die betrokke vrywillige vereniging nie. Dit is nie nodig vir huidige doeleindes om te oorweeg of hierdie kwalifikasie geregverdig is nie.

Na my mening is dit duidelik dat by die invoeging van art 61 die algemene sinode die wysigingsbevoegdheid in art 36 gebruik het om 'n resultaat te bereik wat nie alleen nooit bedoel kon gewees het nie, maar ook strydig is met die hele oogmerk van die wysigingsbevoegdheid in art 36.

As deel van die breë kontekstuele agtergrond kan verder aanvaar word dat die waarskynlike bedoeling agter die kerkorde was dat die NGKA vir altyd sou bestaan. So het **Hoofregter Wessels** in *Wilken v Brebner*

and Others, supra, op 184, die volgende gesê :

“In the case of a *universitas* or *collegium*, a church or hospital, or what the German jurists call a ‘stiftung’, the intention is that the association shall continue for ever and that it shall carry out the purposes of its founder or founders.”

Ek kan my kwalik voorstel dat toe die NGKA in 1963 gestig is, die opstellers van die kerkorde iets anders in gedagte gehad het as dat die NGKA vir altyd sou bestaan. Die getuienis was dat die gedagte van kerkvereniging eers in 1975 ontstaan het. Dit is vir hierdie rede, meen ek, dat geen uitdruklike voorsiening in die kerkorde gemaak is vir die ontbinding van die NGKA of vir kerkvereniging nie. Die basis van die wysigingsbevoegdheid in art 36.2 was dus die veronderstelling dat die NGKA bly voortbestaan. Dit was gemik op die voortsetting, verbetering en aanpassing van die kerkorde soos omstandighede van tyd tot tyd dit sou vereis. Die invoeging van art 61, daarenteen, was daarop gemik om die

fundamentele doelstelling van die NGKA ongedaan te maak en het tot gevolg gehad die stigting van 'n nuwe kerk, die ontbinding van die NGKA en die beeindiging van die NGKA se kerkorde. Dit was nie die bedoeling agter art 36 nie en ook nie sy funksie nie. Na my mening was die invoeging van art 61 gevolglik nie 'n wysiging binne die betekenis van art 36 nie en het die algemene sinode buite sy bevoegdheid gehandel toe hy die artikel ingevoeg het. Vgl *Murray v S A Tattersall's Subscription Rooms* 1910 WLD 35 op 41. Op gesag van die beslissing in *Kahn v Louw NO and Another* 1951 (2) SA 194 (C) op 211 E-F is namens die VGK aangevoer dat die bevoegdheid om die konstitusie van 'n vrywillige vereniging te wysig die bevoegdheid insluit om die vereniging te ontbind. Ek is nie oortuig dat so 'n algemene beginsel inderdaad bestaan nie; maar, selfs al sou dit die geval wees, gaan art 61 veel verder as die ontbinding van die NGKA. Ek het reeds opgemerk dat die effek van die artikel is dat

ontbinding insidenteel sal wees tot 'n besluit om met 'n ander kerk te verenig. Wanneer so 'n besluit geneem word, hou die NGKA, volgens art 61, op om as sulks te bestaan, gaan dit op in die nuwe kerk en word alle regte, voorregte, eiendomme, bates en laste van die regspersone daarin oorgedra aan die ooreenstemmende regspersone in die nuwe kerk. Wesenlik kom dit daarop neer dat elke gemeente met al sy regte, voorregte, bates ens eenvoudig opgeneem, en sonder enige deelname aan die besluit, in 'n nuwe verband gedwing word.

Ek behandel vervolgens die betoog namens die VGK dat op 'n behoorlike uitleg van die kerkorde die algemene sinode selfs sonder die invoeging van art 61 die inherente of stilswygende mag gehad het om sy besluit tot kerkvereniging te neem. Ek het reeds hierbo verwys na die werksaamhede wat die kerkorde aan die algemene sinode opdra sowel as na dié liggaam se verhouding teenoor die ander mindere kerkvergaderings.

Dit blyk duidelik uit die kerkorde dat die algemene sinode, anders as die drie ander kerkvergaderings, jurisdiksie het oor die saamgebonde gemeentes en dat die ander vergaderings hulle aan sy uitsprake en besluite moet onderwerp (bep 75). Soos verskillende skrywers oor die onderwerp, aangehaal deur Geldenhuys, *op cit* 259, uitwys, is daar egter vele sake waaroor die algemene sinode geen jurisdiksie het nie. So is dit nie by magte om 'n besluit oor 'n gemeente se bates te neem nie of eensydig die gemeente se aard of identiteit te verander of te ontbind nie. Die NGKA is, soos reeds gesê, die verband tussen die gemeentes as afsonderlike plaaslike kerke. Daaruit volg, meen ek, dat dit nie vir die algemene sinode is waar, soos ook reeds gesê, die gemeente nie direk verteenwoordig is nie, om eensydig die gemeente se kerkverband te verander nie. Meer nog, as onafhanklike regspersoon besit die gemeente sy eie eiendom en bates en regtens kan sy eiendom hom nie teen

sy wil ontnem word nie. Dat dit die effek is van die algemene sinode se besluit (1.1.34), is duidelik.

Dit is al meermale deur ons howe beslis dat die algemene sinode se inherente bevoegdheid nie die reg insluit om sonder die goedkeuring van al sy lede, dit wil sê al die gemeentes, die kerkverband te verander en 'n ander kerk te stig nie. In die saak van *The Nederduitsch Hervormde Congregation of Standerton v The Nederduitsch Hervormde or Gereformeerde Congregation of Standerton* 1893 SAR 69 was die feite kortliks as volg. In Februarie 1885 het die onderskeie algemene sinodes van die Nederduitsche Hervormde ("NH") en die Nederduitsche Gereformeerde ("NG") Kerke, feitlik eenparig besluit om te verenig en 'n nuwe kerk te stig wat, tot daar op 'n naam ooreengekom sou word, voorlopig bekend sou staan as die Nederduitsche Hervormde of Gereformeerde Kerk ("NH of G"). Kort daarna is die boeke van die NH

gemeente van Standerton aan die NH of G gemeente aldaar oorhandig en die sleutel van die kerk met die koster gelaat wat dit namens die NH of G gemeente ontvang het. Sekere lidmate van die NH gemeente was nie tevrede met die kerkvereniging nie en in 1892 het 'n leraar en 'n aantal persone in die omgewing van Trichardtsfontein as kerkraad aanspraak gemaak op die kerkgronde en kerkgebou op Trichardtsfontein welke eiendom voor die kerkvereniging aan die NH gemeente van Standerton geskenk is. Hulle het hulself steeds as die NH gemeente van Standerton beskou en het 'n hofaksie ingestel teen die nuwe NH of G gemeente waarin hulle die kerkeiendom teruggeëis het. Die aksie is gehandhaaf in die volgende woorde van **Hoofregter Kotze** op 81-82.

“It is clear that if, at the time of the completion of the union in 1885, there were any members of the *Nederduitsch Hervormde* congregation who did not concur in the union, or acquiesce in it at a later date, those members must be considered to have remained

hervormd, and as still constituting the *Hervormde* congregation of Standerton, and therefore as being entitled to the ownership of the piece of donated land at Trichardsfontein with the church buildings on it. This follows from the nature of a corporation or religious body (*Universitas*), such as a church association, and from the doctrine applicable thereto. Thus Ulpian says (Dig. 3. 4, 7, s. 2), '*Sed si universitas ad unum redit, magis admittitur posse eum convenire et conveniri, cum jus omnium in unum reciderit, et stet nomen universitatis.*' (Compare Voet, 3. 4, s. 1.)

The two separate corporations, to wit, the *Hervormde* congregation and the *Gereformeerde*, resolved in 1885 to terminate their existence as such, and together to form another and new corporation or body. This could only be brought about by the consent or acquiescence of each individual member of the two separate corporations. The majority, that is the General Church Assembly, could indeed bind the minority with reference to everything which came within the scope and object of the corporation or church association, for such power is within its authority; but when the majority attempts to dissolve and terminate the corporation or church association, by a resolution to unite it with another association, and so to bring another and new corporation into being, then the majority exceeds the limits of its authority; it is then acting *ultra vires*. The

General Church Assembly of the *Nederduitsch Hervormde* Church cannot, by its resolutions of 1882 and 1885 to unite with the *Gereformeerde* Church and form a new church or corporation, compel the members of the former church who did not wish for union, to join in it, however desirable and praiseworthy the union may happen to be.”

Namens die VGK is betoog dat **Hoofregter Kotze** in die aangehaalde passasie niks meer gesê het nie as dat die Hervormde gemeente van Standerton bly voortbestaan het. Ek stem nie saam nie. **Hoofregter Kotze** behandel in die eerste gedeelte van die aangehaalde passasie, wat eindig met die aanhaling van Ulpianus se *Digesta*-teks, wel die posisie van die gemeente, maar gaan daarna veel verder. Die *Digesta*-teks, volgens die Watson-vertaling, lees as volg : “But if a corporate body is reduced to one member, it is usually conceded that he can sue and be sued, since the rights of all have fallen to one and the corporate body continues to exist in name only”. Dat een oorblywende gemeentelid die gemeente kan vorm,

moet in die huidige omstandighede, in die lig van die bepalings van die kerkorde waarvolgens die kerkraad die gesagsorgaan is wat namens die gemeente optree, moontlik gekwalifiseer word. Dit is egter nie vir huidige doeleindes nodig om hierdie aspek te beslis nie. Dit raak nie die res van die aangehaalde *dictum* van **Hoofregter Kotze** nie, waar hy met die bevoegdheid van die algemene sinode handel. Daarin verklaar hy onomwonde dat die algemene sinode nie gemagtig is om sonder die toestemming van alle lede (of dit nou gemeentes of gemeentelede is) tot kerkvereniging en die stigting van 'n nuwe kerk te besluit nie. Sien verder *The Nederduitsche Hervormde Congregation of Rustenburg v The Nederduitsche Hervormde or Gereformeerde Congregation of Rustenburg* 12 CLJ 140 op 141 waar die feite soortgelyk was aan dié van die Standerton-saak; *Dwane v Goza and Others* 17 EDC 8 op 18; *Coates and Cottrell v St John's Benefit Society* 23 SC 38 op 40; *Solomon v The*

Alfred Lodge 1917 CPD 177 op 180 en 184 en *Cape United Sick Fund*

Society and Others v Forrest and Others 1956 (4) SA 519 (A) op 528 A

waar met goedkeuring na die *Standerton*-saak verwys is.

In die ongepubliseerde proefskrif van Fourie, *Die Nederduitse Gereformeerde Kerk as Regspersoon in die Suid-Afrikaanse Privaatreg*, kom hy op 293 tot die gevolgtrekking dat die bevoegdheid om sonder die toestemming van alle lidmate twee of meer kerke te ontbind en daarna gesamentlik 'n nuwe kerk met 'n eie naam, belydenis, kerkorde en liturgie vir die gemeentes te stig, slegs van owerheidsweë verkry kan word. As 'n voorbeeld hiervan verwys hy na 'n private wet, Die Nederduits Gereformeerde Kerken Verenigings Akte 23 van 1911, wat voorsiening gemaak het vir die vereniging van die NG Kerke in die destydse vier provinsies. Hierdie wet het spesifiek voorsiening gemaak dat vereniging regsgeldig kon geskied met die goedkeuring van die sinodebesluite deur

driekwart van die onderskeie kerkrade in al vier die provinsies (art 2).

Die agterliggende beskouing was dus dat die gemeentes se goedkeuring vir kerkeenheid noodsaaklik was. Die vereiste meerderheid kon nie verkry word nie en eers vyftig jaar later, op 12 Oktober 1962, is kerkeenheid bereik en die NG Kerk gestig. (Vir 'n bespreking van die wet en wat daarvan geword het, sien die artikel van Dannenbring in 1966 (vol 83) SALJ op 520.)

In Amerika het die howe dieselfde houding ingeneem oor kerkvereniging in die presbiteriale stelsel van kerkregering. Daar word ook meerdere kerkvergaderings aangetref wat ooreenkom met dié by ons en die vraag wat telkens beantwoord moes word was of die betrokke General Assembly (wat ooreenstem met ons algemene sinode) die bevoegdheid uit sy grondwet verkry het om tot kerkvereniging en die stigting van 'n nuwe kerk oor te gaan. Sien die *Corpus Juris Secundum*

vol 76 para 35 op 788-789 en para 70 op 847-848; *American Jurisprudence*, 2de uitgawe, vol 66, op 763 en *Ramsey v Hicks* 91 NE 344 waar die hof op die feite van daardie saak bevind het dat die bevoegdheid tot kerkvereniging wel bestaan het.

Vir die betoog namens die VGK dat die bevoegdheid tot kerkvereniging en die stigting van 'n nuwe kerk stilswygend inbegrepe is in die kerkorde, is op arts 34.1 en 34.5 gesteun. Soos reeds gesê, dra art 34.1 aan die algemene sinode die behartiging van die ekumeniese belange van die kerk op. Die naam is reeds aanduidend van wat hier bedoel word. Ekumenies (van die Griekse oikoumene) is volgens die Woordeboek van die Afrikaanse Taal, 2de deel op 509, die hele bewoonde aarde of verteenwoordigende die hele Christelike kerk, veral dié op gereformeerde grondslag. Sien ook HAT op 198. Ekumeniese belange sou dus dié wees wat die NGKA deel met alle Christene oor die hele wêreld, soos dié met

kerke op gereformeerde grondslag in Suid-Afrika, dié met kerke van gereformeerde belydenis en kerkregering in die buiteland en dié met ander kerke van algemene Protestants-Christelike belydenis (sien art 59). Sien Kleynhans *op cit* vol 3 op 106 en Heyns, *Die Kerk*, op 175-176.

Volgens laasgenoemde is dit gewoonlik die bande met kerke van ander konfessionele oortuigings, kerkregtelike beginsels en liturgie wat in 'n ekumeniese verhouding gestalte vind. Hierdie sub-artikel sê gevolglik niks meer nie as dat die NGKA nie in afsondering moet leef en werk nie maar eerder in samewerking met ander kerke. Die sub-artikel bevat, na my mening, geensins 'n stilswygende bevoegdheid tot eensydige kerkvereniging en kerkstigting nie.

Laastens is daar gesteun op die bevoegdheid van die algemene sinode in art 34.5 om die "belydenisskrifte", die kerkorde ens vas te stel. Hierdie sub-artikel beteken sekerlik nie dat die algemene sinode die belydenis en

kerkorde na willekeur met 'n gewone meerderheid kan wysig nie, en die sub-artikel moet klaarblyklik onderhewig gelees word aan art 36 wat bepaal hoe die wysiging van die kerkorde en die belydenis moet geskied. Soos ek reeds bevind het, het die wysigingsbevoegdheid ingevolge art 36 nie die bevoegdheid ingesluit om art 61 in te voeg nie. Dit volg dat as art 36 nie die invoeging van art 61 gemagtig het nie, art 34 (5) dit ook nie kon doen nie.

Vir die redes wat ek genoem het, is ek van mening dat die algemene sinode buite sy magte gehandel het. Die gehele besluit van die algemene sinode van die NGKA op sy vergadering van Julie 1991 om met die NGSK te verenig (besluit 1.1.33) sowel as die besluite wat daarmee in verband staan (besluite 1.1.34 tot 1.1.38) was gevolglik *ultra vires* en ongeldig. Daarbenewens was die wysiging van art 36, soos ek reeds bevind het, ook ongeldig.

Dit volg dat die Hof *a quo* verkeerdelik verklaar het dat die NGKA nie meer bestaan nie, dat alle regte ens van die regspersone van die NGKA oorgedra is aan die ooreenstemmende regspersone van die VGK en dat die streeksinode NGKA-OVS geen regsbevoegdheid meer besit nie. Wat betref die Hof *a quo* se verklarende bevel dat die VGK regsgeldig gestig is op 14 April 1994, is die geldigheid van die gebeure van daardie dag en hoe dit geraak word deur die ongeldige besluite van die NGKA se algemene sinode van Julie 1991, nooit in die stukke voor die Hof behoorlik aangespreek en ondersoek nie. Daar was slegs terloopse verwysings na die gebeure van daardie dag. Die notule van die stigtingsvergadering was nie voor die Verhoorhof geplaas nie. Die NGSK was nie 'n party tot die huidige saak nie. Alhoewel dit nie voor ons betoog is dat die VGK nie regsgeldig tot stand gekom het nie en die NGKA-OVS en NGKA-Phororo beide erken dat die VGK regsgeldig bestaan, was 'n verklarende bevel dat

die VGK regsgeldig gestig is, gevolglik nie geregverdig nie.

Die volgende bevel word gemaak -

1. Die appèl slaag met koste wat die koste van twee advokate op verhoor maar nie ten opsigte van die argumentshoofde nie, insluit.
2. Die bevel van die Hof *a quo* word vervang met die volgende bevel -
 - (a) Die tussentydse interdik gedateer 22 Maart 1996 word ter syde gestel ;
 - (b) Die aansoek word afgewys met koste wat die koste van twee advokate insluit.

W VIVIER AR.

Hefer AR)
Zulman AR)
Streicher AR)

Stem saam.

REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA

***DIE HOOGSTE HOF VAN APPEL
VAN SUID-AFRIKA***

Saaknommer: 536/96

In die saak tussen :

**NEDERDUITSE GEREFORMEERDE KERK
IN AFRIKA (OVS)**

Eerste Appellant

**NEDERDUITSE GEREFORMEERDE KERK
IN AFRIKA (PHORORO)**

Tweede Appellant

- en -

**VERENIGENDE GEREFORMEERDE KERK
IN SUIDER-AFRIKA**

Respondent

Coram: Hefer, Vivier, Harms, Zulman et Streicher ARR.
Verhoor: 6 November 1998
Gelewer: 27 November 1998

UITSPRAAK

HARMS AR/

HARMS AR:

Kerkvereniging lei dikwels tot kerkskeuring. Ten spyte van die geloof in een kerk soos uitgedruk in die ekumeniese belydenisse, is strukturele eenheid in die Christelike kerk na tweeduisend jaar nie bereik nie. Oor die basis van die geloof gaan dit gewoonlik nie maar oor die interpretasie en uitlewing daarvan. Selfs binne dieselfde kerkverband bestaan verskille, bv ten aansien van die uitleg en toepassing van belydenisskrifte. Eensgesindheid binne dieselfde kerk is ook nie juis volop nie. Dit leer die geskiedenis en illustreer die huidige saak.

Sonder om afbreuk te wil doen aan die uitspraak van Vivier AR, waarmee ek dit eens is, vind ek dit tog dienstig om enkele aspekte, al is dit by wyse van herhaling, vanuit 'n effe ander oogpunt te belig.

Geloofskwessies is nie vir geregshowe bedoel nie, maar as instansies soos kerke hulle tot die burgerlike gereg wend, moet algemene burgerlike beginsels aangewend word ter oplossing van die geskil. Vgl *De Vos v*

Die Ringskommissie van die Ring van die NG Kerk, Bloemfontein, and Another

1952 (2) SA 83 (O) 94. Tradisioneel word beginsels wat by ander vrywillige verenigings geld, aangewend. Kontrakbeginsels geld, ook die reëls van uitleg wat van meer algemene aard is. Van besondere belang is die *ultra vires*-leerstuk want as 'n kerkorgaan buite sy bevoegdheid handel, is 'n burgerlike hof verplig om die handeling tersyde te stel, en is teologiese, kerklike (of ekklesiastiese), politieke (in wyere sin) en praktiese oorwegings onsaaklik.

In *Wilken v Brebner and Others* 1935 AD 175 het Stratford AR, ten

opsigte van 'n politieke party, die benadering soos volg opgesom (op 187):

“And so we can phrase the present enquiry. What are the contractual rights of the individual members of this party? At whose disposal were the funds of the party? What was the original trust? . . . The agreement, the trust deed, the constitution, of this party, whatever one may wish to call it, is in writing and we have only to solve the questions submitted to us by ascertaining the meaning of a written document according to the well-established rules of construction. And applying these rules it is relevant to have regard to the general nature of the party, that is, to its aims and

aspirations. This is a political party having practical objects.”

Hierdie aanhaling, met die nodige aanpassing, beheers die onderhawige appèl. Vgl ook *Cape United Sick Fund Society and Others v Forrest and Others* 1956 (4) SA 519 (A) 527 *in fine* - 528A. Stratford AR het voortgegaan en verwys na die bekende *General Assembly of Free Church of Scotland v Lord Overtoun* [1904] AC 515 (HL) waar die bevoegheid van kerke om saam te smelt o a aan die hand van 'n “inference from historical sequence of events” beoordeel is. Vir doeleindes van sy uitspraak het hy na 'n minderheidsbevinding op die feite verwys, maar die meerderheidsuitgangspunt - soos Beyers AR uitgewys het (op 195) - was dat “the bond of union of a Christian association may contain a power in some recognised body to control, alter, or modify the tenets or principles at one time professed by the association; but the existence of such a power must be proved.” Die kernvraag is of die VGK hierdie

bewyslas gekwyt het.

Deels is die VGK se advokate se betoog gebaseer op 'n oorvereenvoudigde siening van wat die “kerk” is. Die woord “kerk” het meerdere betekenisse (vgl 66 *American Jurisprudence*, 2^e uitgawe bl 756 - 757), soos ook uit die kerkorde van die NGKA blyk. Dat “kerk” nie sinoniem is met die Algemene Sinode nie, staan vas. “Sinode” is in gewone betekenis 'n algemene kerkvergadering waar gemeentes mekaar ontmoet en het oorspronklik beteken die ontmoetingspunt van twee of meer paaie (HAT sv “sinode” wat tegelyk ook 'n kort omskrywing van die verskillende soorte kerkregerings bevat en wat beweer dat gereformeerdes volgens die presbiteriale stelsel geregeer word, iets wat die VGK se advokate nie wil hê ons moet lees nie.) Die Algemene Sinode “verteenwoordig” ook nie in alle opsigte die “kerk” nie. Sodra dit besef word, word die algemene bevoegdhede van die Algemene Sinode in verband geplaas.

Aangesien die Formuliere van Enigheid by wyse van verwysing by

die kerkorde ingelyf is (art 1), vorm dit deel van die sg kontrak wat die NGKA beheers en is die VGK se advokate se verset teen 'n verwysing daarna of die historiese konteks onverstaanbaar en uit die aard van hierdie saak te betreur. Dat die NGKA 'n gereformeerde kerk is, sê sy naam en sy kerkorde. 'n Gereformeerde kerk is een volgens - ten minste naastenby - die Calvinistiese tradisie (HAT sv “gereformeer(d)”). Dit behels, o a, 'n regering deur presbiters, oftewel ouderlinge. Vgl *Ramsey v Hicks* 91 NE 344, 'n uitspraak van die Supreme Court of Indiana.

Die leraar is ook maar 'n ouderling, hoewel lerend, terwyl die ander as regerend omskryf word (art 4.1 van die kerkorde). Daarom oefen die leraar en die ouderlinge die regering oor die gemeente uit (art 7.6 en 14.2). Demokraties is die stelsel nie omdat in veral die breë NG kerkverband lidmate nie stemreg het nie, selfs nie by die verkiesing van ouderlinge nie. Tog word die gemeente deur die kerkraad regeer. Die bevoegdheid tot ontbinding van 'n gemeente of ter verandering van die kerkverband berus egter nie by die kerkraad nie (vgl *Du Preez*

en Andere v Nederduitse Gereformeerde Gemeente, De Deur 1994 (2) SA 191

(W). Dit beteken egter nie dat gereformeerde kerke kollegialisties is nie - elke gemeente is nie 'n onafhanklike organisasie nie, "governed solely within itself, either by a majority of its members or by such other local organism as it may have instituted for the purpose of ecclesiastical government" (66 *American Jurisprudence*, 2^e uitgawe p 758).

Ook op die vlak van die Algemene Sinode geld eenvoudige meerderheidsregering nie. "Regte" is verskans. Wat die "belydenis van die kerk" betref, kan dit ooreenkomstig art 36.1 in sy oorspronklike vorm alleen gewysig word mits aan drie formele vereistes voldoen is, nl (i) raadpleging van alle kerke van die NG Kerkverband, (ii) 'n twee-derde meerderheidstem ten gunste van die verandering deur elke streeksinode afsonderlik en eers daarna (iii) 'n twee-derde meerderheidstem van die Algemene Sinode. Grondwette en kerkordes verskans regte van minderhede deur middel van selfopgelegde formaliteite. Andersins is

'n minderheid aan die sg tirannie van die meerderheid uitgelewer. Nie dat die meerderheid nie ook aan die tirannie van die minderheid onderwerp word nie, maar daar bestaan geen ander wyse om regte te verskans as deur middel van formaliteite nie. Vanweë die oogmerk van verskansing moet effek aan daardie oogmerk gegee word en is beginsels wat hulle oorsprong in die konstitusionele reg van 'n parlement met sg absolute mag het, nie toepaslik nie. Om te bepaal of art 36.1 teen wysiging deur art 36.2 verskans is, vra mens die kernvraag, nl wat die oogmerk van die verskansing in art 36.1 was. Omdat die bestaansreg van die NGKA in sy belydenis te vinde is, moet aanvaar word dat die partye by die aanvaarding van die kerkorde buitengewone gewig aan die relatiewe onaantasbaarheid van die belydenis wou gee, veral gedagtig daaraan dat die Formuliere van Enigheid sedert 1619 nie verander is nie en die ekumeniese belydenisse na die beginjare van die Christelike kerk terugdateer. As art 36.1 en 36.2 as 'n eenheid geles word, kan daar geen twyfel oor die aangeleentheid wees

nie.

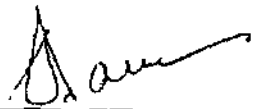
Die vereiste van vooraf konsultasie met ander kerke in die NG Kerkverband moet geweeg word aan die hand van die feit dat volgens die voorwoord van die kerkorde die NGKA met die goedkeuring van die NG Kerke gestig is en dat ooreenkomstig art 2 die NGKA homself as “een” ag met daardie kerke. Die inspraak wat die streeksinodes in die aangeleentheid het, beteken in effek dat twee-derdes van alle gemeentes vooraf moet toestem tot die voorgestelde wysiging. Vgl bv *Stellenbosch Municipality v Director of Valuations and Others* 1993 (1) SA 1 (C) en *Mulaudzi and Others v Chairman, Implementation Committee, and Others* 1995 (1) SA 513 (V). In hierdie opsig toon die Amerikaanse grondwet 'n merkwaardige ooreenkoms met die kerkorde, iets wat volgens *Ramsey v Hicks* histories verklaarbaar is. Die Amerikaanse grondwet is opgestel tydens die eerste Algemene Sinode van die Presbiteriaanse Kerk, beide in Philadelphia; ook word beweer dat Alexander Hamilton die kerkorde

byderhand gehou het toe hy aan die grondwet gewerk het.

Indien die ingevoerde artikel 61 uit 'n suiwer privaatregtelike of materialistiese hoek beskou word, is die onmiddellike vraag waar die Algemene Sinode die bevoegdheid verkry het om te beskik oor die voortgesette regspersoonlikheid en bates van gemeentes. Vgl *Cassim v Molife* 1908 TS 748 op veral 755. As 'n vereniging van regspersone die bevoegdheid het om sy konstitusie te wysig, sluit dit by noodwendige implikasie in dat die vereniging die pas gemelde beskikkingsbevoegdheid het? As die vraag in die konteks van, sê, 'n professionele of sportvereniging gevra word, is die antwoord 'n klaarblyklike nee. Byvoorbeeld, as 'n provinsiale tennisvereniging 'n blote wysigingsbevoegdheid van sy grondwet het, kan hy hom tog nie die reg toeëien om oor die bates van elke klub wat by hom geaffilieer is, te beskik nie. By 'n kerk met 'n samestelling soos die NGKA kan dit nie anders wees. Die Algemene Sinode kon dus nie by wyse van 'n wysiging aan die kerkorde beskik oor die regspersoonlikheid, voortbestaan,

bates of laste van enige mindere vergadering nie. En omdat art 61 klaarblyklik ondeelbaar is, maak hierdie wesenlike nietigheid die hele klousule ongeldig.

Na aanleiding van Stratford AR se verwysing na *Free Church*, is aan die hand gedoen dat die pas gemelde gevolgtrekking nie te versoene sou wees met die implisiete oogmerk van 'n kerk om uit te brei, te ontwikkel en te groei nie. Met uitbreiding, groei en ontwikkeling van die NGKA self het art 61 niks te doen nie, wel met die opheffing van sy en sy samestellende vergaderings se voortbestaan. Die feit dat die VGK se aansoek afgewys word, beteken nie dat kerkvereniging of -ontbinding regtens onmoontlik is nie, slegs dat dit moeilik is en dat die wyse gevolg in hierdie geval ondeugdelik was.

L T C HARMS
APPÉLREGTER

HEFER AR	)	
ZULMAN AR	)	Stem saam
STREICHER AR	)	